

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

8 ЖИЛД, 1 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА

ТОМ 8, НОМЕР 1

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

VOLUME 8, ISSUE 1

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА | INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

№1 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2025-1>

Бош муҳаррир:

Тўхтасинов Илҳом

п.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Бош муҳаррир ўринбосари:

Главный редактор:

Тўхтасинов Илҳом

д.п.н., профессор (Ўзбекистон)

Заместитель главного редактора:

Editor in Chief:

Tuhtasinov Ilhom

DSc. Professor (Uzbekistan)

Deputy Chief Editor

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умарўгли

ф.ф.д., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

ф.ф.д., профессор (Озарбайжон)

Бокиева Гуландом

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

ф.ф.д., профессор (Татаристон)

Махмудов Низомиддин

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

ф.ф.д., профессор (Россия)

Жўраев Маматкул

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахиммамад

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Жеймс Форт

Мичиган университети (АҚШ)

Умархўжаев Мухтор

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Болтабоев Ҳамидулла

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Дўстмухаммедов Хуршид

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

ф.ф.д. (Грузия)

Туробов Бекпулат

масъул котиб, PhD, доцент
(Ўзбекистон)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умар оглы

д.ф.н., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Бакиева Гуландом

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

д.ф.н., профессор (Татарстан)

Махмудов Низомиддин

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

д.ф.н., профессор (Россия)

Джураев Маматкул

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахиммамад

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Джеймс Форт

Университет Мичигана (США)

Умархаджаев Мухтар

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Балтабаев Ҳамидулла

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Дустмухаммедов Хуршид

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

д.ф.н. (Грузия)

Туробов Бекпулат

отв. секретарь, PhD, доцент
(Ўзбекистон)

EDITORIAL BOARD

Bakhtiyor Nazarov

academician. (Uzbekistan)

Yakub Umarogli

Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)

Almaz Ulvi Binnatova

Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)

Bakieva Gulandom

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Minnulin Kim

Doc. of philol. scien., prof. (Tatarstan)

Mahmudov Nizomiddin

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kerimov Ismail

Doc. of philol. scien., prof. (Russia)

Juraev Mamatkul

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kurenov Rakhimmamed

Ph.D. Ass. Prof. (Turkmenistan)

Christopher James Fort

University of Michigan (USA)

Umarkhodjaev Mukhtar

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Mirzaev Ibodulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Boltaboev Hamidulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dustmuhammedov Khurshid

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Lixodzievsky A.S.

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Siddiqova Iroda

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Shiukashvili Tamar

Doc. of philol. scien. (Georgia)

Turobov Bekpulat

PhD Ass. prof. Senior Secretary
(Uzbekistan)

PageMaker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,

улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,

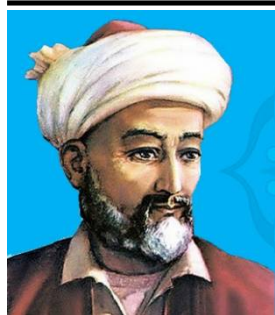
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

1. Raxmatullaeva Guljaxon Normo‘min qizi INSON ICHKI OLAMI NEGATIV KONSEPTLARINING LINGVO-KOGNITIV TAHLILI (g`am-anduh (qayg`u), mahzunlik, iztirob konseptlari misolida).....	5
2. Xamrayeva Zebiniso Xaydarovna A COMPARATIVE STUDY OF THE COMPLEX SYNTACTIC CONSTRUCTIONS BASED ON ENGLISH LANGUAGE MATERIALS.....	11
3. Esanova Zebo Ikrom qizi ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA DISKURS TUSHUNCHASI VA UNING O`RGANILISHI.....	17
4. Abdullaeva Sanobar Bakhrillaevna BIBLICAL PHRASEOLOGY DESCRIBING THE SOCIAL POSITION OF A PERSON.....	23
5. Kozieva Iqbol Kamiljonovna METHODS OF ANTHROPOLOGICAL RESEARCH.....	27
6. Эпрашева Т.А. ХАЛҚАРО СОЛИҚ ХУЖЖАТЛАРИДА СОЛИҚ ТЕРМИНОЛОГИЯСИНИНГ ҚИЁСИЙ ВА ТИПОЛОГИК ТАҲЛИЛИНИ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ.....	35
7. Kushatova Nargiza Rustamovna TEODOR DRAYZERNING BAXTIQARO KERRI ROMANIDA XRONOTOP: ZAMON VA MAKONNING POETIK TASVIRI”.....	40
8. Ergashova Baxora Sayfillo qizi, Janna Tsulimova ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НАСТОЛЬНЫХ ИГР В ОБУЧЕНИИ ИТАЛЬЯНСКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ: ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	47
9. Obloqulova O‘g‘iloy Abdurayim qizi MILLIY VA MADANIY QADRIYATLARNING REKLAMA MATNLARDA IFODALANISHI.....	51
10. Rakhimova Nodira Kamolovna INTERTEXTUALITY IN TRANSLATION: THEORETICAL INSIGHTS AND PRACTICAL APPROACHES.....	55
11. Xaydarova Nigora Tuxtasinovna GENDER MULOQOTINING PSIXOLOGIK ASOSLARI.....	66
12. Bekturodova Feruza Dilmurat qizi XITOIY TILIDAGI FIZIK ATAMALAR SHAKLLANISHINING LINGVISTIK TAMOIYILLARI.....	71
13. Boymurodova Dilafruz Dilshod qizi YAPON TILIDA YOZUV TIZIMI RIVOJLANISHI VA HIRAGANA, KATAKANA, KANJILARNING FONETIK KATEGORIYALARI.....	75
14. Gulzor Baxriddin qizi Temirova THE NATURE OF A JOURNALIST'S POSITION IN POLITICAL COMMENTARY AND ITS CONCEPTUAL ASPECTS.....	80
15. Aminova Lola Alimovna TURK TILIDA YAXSHI TILAK BILDIRISH VA ILTIFOT SO‘ZLARI.....	86
16. Najmiyeva Po‘lotoy Tilavmurodovna KELISHIK QO‘SHIMCHALARINING TARIXIY TADQIQI.....	94
17. Tilovova Go‘zal Rustamovna TERMINOLOGIYA VA LUG‘ATSHUNOSLIKNING O‘ZARO BOG‘LIQLIGI.....	99
18. Nilufar Abduraxmonova, Tirkashev Jasurjon Uktam o‘g‘li OTLARNING SEMANTIK TASNIFIDA XALQARO STANDART TEGLAH TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	103
19. Shoxida Ulugova Shoxruxovna POETIK NUTQDA INDIVIDUAL METAFORIK KONSEPTLARNING FAOLASHUVI.....	115
20. Lutfillovna Faxriniso Maxmudovna YAPON TILI IYEROGILFLARINING PAYDO BO‘LISH TARIXI.....	120

21. Eshanova Zilolaxon Qo‘chqarovna ISTIQLOL DAVRI O‘ZBEK SHE‘RIYATIDA XALQ ERTAKLARI BADI‘Y SINTEZI.....	125
22. Халмурадова Зебинисо Шавкатовна ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АНТРОПОНИМОВ В ТЕКСТАХ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.....	132
23. Умитой Хушвақтова ЁЗУВЧИ ЗУЛФИЯ ҚУРОЛБОЙ ҚИЗИ АСАРЛАРИДА ПАРАЛИНГВИСТИК ВОСИТАЛАР.....	138
24. Alimova Sevara Farxadovna XITOIDA RANG MADANIYATINING KELIB CHIQISH.....	145
25. Fayzullaeva Zebuniso Abdulkarimovna DAS LEHREN DER MODI DER VERBEN DES DEUTSCHEN ANHAND DER TRADITIONELLEN UND NEUEN METHODEN.....	149
26. Razmuxamedova Fotima Jahongir qizi XITOI TILIDAGI QON-QARINDOSHLIK TERMINLARINING LINGVISTIK TAHLILI.....	154
27. Sayyora Tagaeva, SH.Mustanova MADANIYAT, BILIM VA TIL – SEMANTIK TIPOLOGIYA TALQINIDA.....	160
28. Odinoxon Qulmuradova JURNALISTIKADA DIALOGIK JANR TUSHUNCHASI, UNING O‘ZIGA XOSLIGI VA TASNIFI.....	164
29. O‘ng‘alova Zulayho Xolboy qizi ASQAD MUXTOR ASALARIDA ZAMON, MAKON VA MUHIT TASVIRI.....	171
30. Xolida Yo‘ldasheva MATN TIPOLOGIYASIGA ANTROPOTSENTRIK YONDASHUV.....	177
31. Ibragimova Shahnoza Xalilovna LINGUOPOETIC AND LINGUISTIC FEATURES OF ERNEST HEMINGWAY’S NOVEL “A FAREWELL TO ARMS”.....	182
32. Sadriddinzoda Safiya Shaxobiddinovna AMPHIBOLOGY IN ENGLISH RELIGIOUS LEXICOLOGY.....	187
33. Esirgapov Mukhiddin Nizomiddinovich THE INFLUENCE OF THE INTERNET AND DIGITAL TECHNOLOGIES ON THE ENGLISH LANGUAGE....	193

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

ISSN: 2181-9297

www.tadqiqot.uz

Bekmurodova Feruza Dilmurat qizi
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti
1-bosqich magistranti

XITOIY TILIDAGI FIZIK ATAMALAR SHAKLLANISHINING LINGVISTIK TAMOYILLARI

 <https://doi.org/10.5281/zenodo.15521343>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola Xitoy tilidagi fizik atamalarni shakllantirishning lingvistik tamoyillarini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada Xitoy tilidagi ilmiy terminologiyaning shakllanishi, morfologiya, fonetika va semantika kabi lingvistik yondashuvlar orqali tahlil qilinadi. Shuningdek, semantik kengayish jarayonlari, yangi ilmiy tushunchalarni ifodalashda mavjud so'zlarning yangi ma'nolar bilan boyitilishi ham tahlil qilinadi. Xitoy tilining maxsus grammatik va stilistik xususiyatlarini o'rganilib, yangi fizik atamalarni shakllantirishda qanday metodlar va yondashuvlar qo'llanilishini ko'rsatiladi. Shuningdek, xitoy tilidagi terminologiya tizimining milliy va xalqaro ilmiy hamkorlikda muhim rol o'ynashi ta'kidlanadi. Maqola ilmiy tilshunoslik va terminologiya sohalarida yangi tadqiqotlar olib borayotgan olimlar uchun foydali manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Fizik ilmiy terminlar, semantik kengayish, xitoy tilining o'ziga xosligi, fonetika, morfologiya, semantika, terminologik shakllantirish.

Бекмуродова Феруза Дилмурат кизи

Ташкентского государственного университета Востоковедения,
Магистрантка 1-го года обучения

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ФИЗИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ В КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ

АННОТАЦИЯ

Данная статья посвящена изучению лингвистических принципов формирования физических терминов в китайском языке. В статье анализируется формирование научной терминологии китайского языка через такие лингвистические подходы, как морфология, фонетика и семантика. Также рассматриваются процессы семантического расширения, когда существующие слова получают новые значения для выражения новых научных понятий. Изучаются грамматические и стилистические особенности китайского языка, а также методы и подходы, используемые при формировании новых физических терминов. В статье также подчеркивается важная роль системы терминологии китайского языка в национальном и международном научном сотрудничестве. Эта статья будет полезным источником для ученых, занимающихся новыми исследованиями в области научной лингвистики и терминологии.

Ключевые слова: Научные термины в физике, семантическое расширение, особенности китайского языка, фонетика, морфология, семантика, терминологическое формирование.

Bekmurodova Feruza Dilmurat kizi
Tashkent State University of Oriental Studies,
A first-year master's student

LINGUISTIC PRINCIPLES OF THE FORMATION OF PHYSICAL TERMS IN THE CHINESE LANGUAGE

ABSTRACT

This article is dedicated to studying the linguistic principles of forming physical terms in the Chinese language. It analyzes the formation of scientific terminology in Chinese through linguistic approaches such as morphology, phonetics, and semantics. The article also discusses the processes of semantic expansion, where existing words are enriched with new meanings to express new scientific concepts. The grammatical and stylistic features of the Chinese language are examined, along with the methods and approaches used in the formation of new physical terms. Furthermore, the article emphasizes the important role of the Chinese terminology system in national and international scientific cooperation. This article serves as a valuable resource for researchers conducting new studies in the fields of scientific linguistics and terminology.

Key words: Scientific terms in physics, semantic expansion, peculiarities of the Chinese language, phonetics, morphology, semantics, terminological formation.

O'tgan asrning yarmidan boshlab, zamonaviy xitoy tilining terminologiyasini yanada chuqurroq lingvistik nazariy tahlil qilish zaruriyati paydo bo'ldi. Terminologiya masalalari zamonaviy lingvistik tadqiqotlarning eng dolzarb yo'nalishlaridan biriga aylandi, bu masala nafaqat xitoy, balki dunyo olimlari tomonidan ham o'rganilmoqda. Bunga tilda terminologiyaning ahamiyatining ortishi va zamonaviy xitoy tilida atamalarni shakllantirish, rivojlantirish va funksiyalash jarayonlarining yetarlicha o'rganilmaganligi sabab bo'ldi. Terminologik qatlam xitoy tilining yanada dinamik elementiga aylanyapti, bu esa o'z navbatida atamalarni yanada chuqurroq va analitik tarzda o'rganishni talab qiladi. Xitoy tilida atamalarni shakllantirishning qonuniyatlarini, ularning strukturasini va semantikasini o'rganish zamonaviy xitoyshunoslikning eng muhim vazifalaridan biriga aylandi.

Xitoy tili tobora ko'proq axborot bilan to'ldirilmoqda, doimiy ravishda yangi atamalar va terminologik ifodalar paydo bo'lmoqda. Ilm-fan va texnikaning zamonaviy rivojlanishi, inson faoliyatining barcha sohalarini kompyuterlash, Xitoyning dunyo iqtisodiyotiga faol integratsiyasi ko'plab ilmiy fanlar tushunchalar tizimini tubdan qayta qurilishiga va yangi bilim sohalarining paydo bo'lishiga sabab bo'ldi, bu esa yangi tushunchalar sonining ortishiga va yangi nomlanishlarga ehtiyojni keltirib chiqardi.

Xitoy terminologiyasining hozirgi rivojlanish bosqichi uning dunyoshunoslikka integratsiyalashuvi bilan tavsiflanadi. Xitoy terminologiyasida jahonning yetakchi terminologik maktablarining eng yangi uslublari va yutuqlaridan foydalaniladi. So'nggi yillarda xitoy terminologiyasi an'alarini, shuningdek, Xitoyda va xorijda zamonaviy terminologik tadqiqotlar natijalarini hisobga olgan holda zamonaviy Xitoyning terminologik faoliyatining asosiy vazifalari belgilandi.

Zamonaviy ilm-fan va texnika sohalarining rivojlanishi, ayniqsa fizika kabi murakkab fanlarda, yangi ilmiy atamalarni yaratishni talab qiladi. Atamalar ilmiy fikrni aniq va tushunarli ifodalash uchun zarur bo'lib, til va madaniyatni o'zaro bog'lashda muhim ahamiyat kasb etadi. Xitoy tilidagi fizik atamalarning shakllanishi, o'zining alohida lingvistik tamoyillari bilan ajralib turadi. Bu atamalarni shakllantirish jarayoni xitoy tilining morfologiyasi, fonetikasidan tortib, semantikasiga qadar turli lingvistik elementlarni o'z ichiga oladi.

Xitoylik olim Yan Ven tomonidan olib borilgan tadqiqot natijalariga asoslanib, shuni ta'kidlash kerakki, xitoy tilidagi eng ko'p o'zlashgan so'zlar ilmiy va texnik lug'atga to'g'ri keladi. Qo'shma terminlar o'zak morfemalardan iborat bo'lib, ular bir necha leksemalardan tashkil topgan terminlardir. Xitoy tilining hosila terminlari esa murakkab va soddada komponentlardan iborat bo'lib, ular ko'p komponentli atamalardir.

Xitoy tilidagi fizik atamalar shakllanishining lingvistik tamoyillari haqida so'z yuritishda, asosiy e'tibor tilning o'ziga xos struktura va tuzilishlariga qaratiladi. Xitoy tilida ilmiy atamalar ko'pincha quyidagi tamoyillar asosida shakllanadi:

Xitoy tilining morfologiyasi va fizik atamalar. Xitoy tili morfologik jihatdan boshqa tillardan farq qiladi. Bu tilning so'z yasash tizimi, xususan, ilmiy atamalarni yaratishda muhim rol o'ynaydi. Xitoy tilidagi fizik atamalar ko'pincha ikki yoki undan ortiq iyeroglif (xitoycha belgilar) birikmalaridan tashkil topadi. Har bir iyeroglif o'z ma'nosiga ega bo'lib, yangi atama shakllanishida bir-biriga yaqin ma'no va kontekstni beradi. Misol uchun, "elektr" (电, diàn) va "kuch" (力, lì) so'zlari birlashib, "elektr kuchi" (电力, diànlì) atamasini tashkil etadi. Bu misolda, har bir so'z o'z semantik ma'nosini saqlab qoladi, ammo birgalikda ular yangi ilmiy tushunchani ifodalaydi. Shuningdek, "optika" (光学, guāngxué) atamasi "yorug'lik" (光, guāng) va "o'rganish" (学, xué) degan ma'nolarni birlashtiradi.

Xitoy tilida atamalarni shakllantirishda morfologik prinsiplarga ko'ra, ko'pincha har bir element aniq bir fizik tushunchani ifodalash uchun ishlatiladi. Bu tizim atama tuzishda aniq va qisqa ifodalashni ta'minlaydi, shuning uchun ilmiy matnlarda tez-tez qo'llaniladi.

Kalka (Kalkirovka). Xitoy tiliga ilmiy atamalarni kiritish boshlashda, ba'zan ingliz yoki boshqa tillardan so'zlar to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilinadi. Bu jarayon "kalka" deb ataladi, ya'ni so'zlar yoki iboralar morfologik jihatdan tarjima qilinadi. Misol uchun, "kompyuter" so'zi xitoy tilida "计算机" (jìsuànjī) deb ataladi, bu "hisoblash" va "mashina" degan ma'nolarni anglatadi.

Xitoy tilidagi fizik atamalarda fonetik yondashuv. Xitoy tilida ilmiy atamalarni shakllantirishda fonetik usullar ham muhim rol o'ynaydi. Xitoyda ko'plab ilmiy atamalar, ayniqsa, xorijiy tillardan olingan, fonetik tarzda o'zgartirilgan. Bu jarayon "kalka" (kalkirovka) deb ataladi va ko'pincha ingliz yoki boshqa tillardan kelgan so'zlarning talaffuzi o'zgarib, xitoy tiliga moslashtiriladi. Misol uchun, "kompyuter" (计算机, jìsuànjī) so'zi xitoy tiliga fonetik tarzda kiritilgan. Bu atama "hisoblash" (计算, jìsuàn) va "mashina" (机, jī) so'zlarining birikmasidan hosil bo'lgan, lekin inglizcha "computer" so'zining fonetik variantini saqlaydi.

Xitoy tilida fizika sohasidagi ba'zi atamalar boshqa tillardan, xususan, ingliz tilidan fonetik tarzda kiritiladi. Misol uchun, inglizcha "laser" (Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation) so'zi xitoy tiliga fonetik tarzda qabul qilingan va "激光" (jīguāng) shaklida ishlatiladi. Bu atama, aslida, "激" (jī) – "stimulyatsiya" yoki "quvvat" degan ma'noni, "光" (guāng) esa "yorug'lik" degan ma'noni anglatadi. Bu holda, "laser" so'zining fonetik talaffuzi saqlanadi, lekin xitoy tiliga mos ravishda yangi ilmiy tushuncha bilan boyitilgan.

Bu misolda, inglizcha atama "laser" fonetik tarzda Xitoy tiliga kiritilib, uning fizika sohasidagi aniq ma'nosini aks ettiruvchi morfologik tuzilma hosil qilingan.

Shuningdek, ba'zi yangi fizik atamalar xitoy tilining fonetik tizimi bilan birga, o'ziga xos talaffuzga ega bo'lishi mumkin. Bunday yondashuv xalqaro ilmiy hamjamiyat bilan aloqalarni osonlashtiradi va yangi ilmiy tushunchalarni qabul qilishni tezlashtiradi.

Semantik kengayish va yangi atamalar. Fizik atamalarni shakllantirishda semantik kengayish ham muhim ahamiyatga ega. Ba'zan mavjud xitoycha so'zlar yangi ma'no bilan kengaytiriladi. Masalan, "光" (guāng) so'zi aslida "yorug'lik" degan ma'noni bildiradi, ammo fizika fani kontekstida bu so'z "optika" yoki "yengil nurlar"ni ifodalash uchun ishlatiladi. Bu semantik kengayish jarayoni atamaning o'zgaruvchan ma'nosini ko'rsatadi va yangi ilmiy tushunchalar va g'oyalarni anglatadi.

Shu bilan birga, yangi ilmiy atamalarni yaratishda xitoy tili, mavjud so'zlarni o'zining semantik imkoniyatlariga qarab yangi ma'no bilan boyitadi. Bu jarayon atamaga yangi ilmiy qarashlarni kiritishga yordam beradi va uning tushunilishini kengaytiradi.

"Atom" tushunchasi yunon tilidagi "bo'linmas" ma'nosini anglatuvchi so'zdan kelib chiqqan. Endi esa bu tushuncha xitoy tilida qanday ifodalanishini ko'rib chiqamiz. **A.I. Kobzevning** tadqiqotlariga ko'ra, xitoyliklarda atomistik nazariya bo'lmaganligi sababli, "atom" tushunchasini sanskrit tilidan turli iyerogliflar yordamida tarjima qilishga to'g'ri kelgan. Bu iyerogliflar odatda juda kichik narsalarni ifodalagan: 微 (eng nozik/eng kichik), 极微 (nihoyatda nozik/eng kichik, fikran

anglanadigan atom), 尘 (chang/tuproq), 邻虚 (bo'shliqqa yaqin). Faqat XX asrda “atom” tushunchasining transkripsiyasi hamda ma’nosini aks ettiruvchi yangi atama paydo bo’ldi. Hozirda aynan shu atama “atom” tushunchasini ifodalash uchun ishlatiladi. 原 yuán – kelib chiqish, boshlang’ich nuqta; ibtidoiy, dastlabki; 子 – zarracha). Shunday qilib, atom xitoy tilidagi va ilmiy dunyoqarashga boshlang’ich, ibtidoiy zarracha sifatida singib ketdi. Shu bilan birga, qiziq savol tug’iladi: xitoyliklar “elementar zarrachalar” tushunchasini qanday tarjima qilishgan, chunki bu tushuncha o’zida tarkibiy qismlarga ajralmaydigan ya’ni ilgari “atom” tushunchasi bilan ifodalangan narsaga o’xshash obyektlarni anglatadi. Buning uchun 基本粒子 jīběn lìzǐ atamasi olingan, bu yerda 基本 [jīběn] – asos, fundamental, ildiz, va faqat fizika sohasida – elementar. Ya’ni, o’zbek tilida “elementar zarrachalar” tushunchasi nimadir eng sodda, eng kichik narsalar bilan bog’liq bo’lsa, xitoy dunyoqarashida ular “asosiy”, “fundamental” zarrachalar sifatida qabul qilingan. Ko’rinib turibdiki, tarjima uchun ingliz tilidagi **elementary particles** so’zining sinonimi – **fundamental particles** – fundamental zarrachalar atamasi olingan, bu so’z lotincha **fundo** – “asos solmoq” so’zidan kelib chiqqan.

Xususan 粒子 lìzǐ so’zi misolida ko’rib chiqsak bu yerda 粒 iyeroglifi “don”, “granula” yoki “zarracha” degan ma’nolarni bildiradi, bu esa zarrachalar xitoyliklar tasavvurida dumaloq shaklda, urug’ yoki don kabi tasavvur qilinishidan dalolat beradi.

Atom yuqorida aytilganidek, 原子 yuánzǐ deb ataladi. Atom yadrosi esa 原子核 yuánzǐ hé bo’lib, bu yerda 核 hé– “yadro”, so’zma-so’z “mag’iz” degan ma’noni anglatadi. Atom yadrosini tashkil etuvchi zarrachalar – nuklonlar – esa 核子 hézǐ deb ataladi, bu esa aniq kalkadir.

Ko’rib chiqilganidek, xitoy ilmiy tilining asosiy xususiyati uning atamalar ma’nolarini vizual tarzda ifodalashga intilishidadir. Hatto xitoy tiliga kalkalangan atamalar ham qo’shimcha ma’no yuklanib, ularni anglatuvchi obyektlarning mohiyatini aniqroq idrok etishga olib keladi. Masalan, mezon (介子) yoki neytron (中子) atamalarida bo’lgani kabi.

Fizik hodisalarning “terminologik vizualizatsiyasi” ning eng yorqin namunalari, dunyoning an’anaviy tasviri va xitoy falsafasidagi yin va yang tushunchalari bilan bog’liq. Masalan, musbat va manfiy ionlar hamda qutblar shunday atalganki, ular fizik jarayonlarning ilmiy tildagi ifodasini yanada aniqroq aks ettiradi. Shu bilan birga, arxaik tafakkurning olam unsurlariga asoslangan tilga moyilligi haqida ham eslash mumkin.

Demak, Xitoy madaniyatiga xos bo’lgan fazoviy-majoziy fikrlash uslubi Yevropa ilm-fan tilidan olingan zamonaviy ilmiy terminologiyada ham namoyon bo’ladi

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Каримов А.А. Некоторые теоретические аспекты образования терминов китайского языка. ТошДШИ илмий журнали «Шаркшунослик». 2015 г.
2. Очиров О.Р. Вопросы китайского терминоведения: от традиции упорядочения названий к современной теории. Китай 2015 г.
3. Doniyorov R. O’zbek tili texnik terminalogiyasining ayrim masalalari. Toshkent.1997.
4. Фролова О.П. Словообразование в терминологической лексике современного китайского языка. – Новосибирск: Наука, 1981.
5. Гринев Гриневич С. В. Терминоведение: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Изд. центр «Академия, 2008. 304с.
6. Иванов В. В. Терминология и заимствования в современном китайском языке. М.: Наука, 1973.135 с.
7. Еремеев, Кобзев, 2009 – Еремеев В.Е., Кобзев А.И. Физические науки. Механика. Духовная культура Китая. Наука, техническая и военная мысль, здравоохранение и образование. М., 2009.
8. 陈思.“中国语言中的科学术语”, 2011.
9. 张磊. “汉语中的科学术语的形成：理论与实践”2014.
10. 全国科学技术名词审定委员会. “物理学名词 (基础物理学部分).” 中国科技术语, 2011.

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

8 ЖИЛД, 1 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА

ТОМ 8, НОМЕР 1

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

VOLUME 8, ISSUE 1

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000